

За издавача

Маја Радоман Цветићанин

Главни и одговорни уредник

проф. др Сузана Рајић

Уредници

проф. др Данијела Поповић Николић

доц. др Урош Шешум

Александар Савић, истраживач сарадник

Зоран Стевановић, проф.

Александар Никезић, кустос историчар

Рецензенти

проф. др Дејан Микавица

проф. др Горан Васин

Лектор

Марија Анђелковић

Превод на енглески

Милана Шаренац

Штампа

xxxx

Тираж

400

ЗБОРНИК РАДОВА СА МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ
СКУПА ОДРЖАНОГ 3. СЕПТЕМБРА 2021. ГОДИНЕ
У АЛЕКСИНЦУ

АЛЕКСИНАЦ И ПОМОРАВЉЕ У ПРОШЛОСТИ

САДРЖАЈ

Поздравна реч	9
Др Сузана Рајић, Др Данко Леовац	
Русские о Србији и Србима – приређени извори А. Л. Шемјакина и њихов значај за друштвену и политичку историју Србије.....	11
<i>I</i>	
Оливера Думић, Небојша Ђокић	
Жупа и нахија Загрлата	25
МА Жарко Илић	
Велика, Западна и Јужна Морава на географским картама од 16. до средине 19. века	39
Др Чедомир Антић	
Морава у британским изворима	65
<i>II</i>	
Др Урош Шешум	
Демографске промене у насељима Бугарморавске капетаније / среза 1833–1837.	79
МА Предраг Илић	
Досељавање становништва алексиначког краја на простор Шумадије у првој половини XIX века	119
Зоран Стевановић	
Становништво и привреда Алексиначког и Моравског среза од 1918. до 1941. године.....	133
Др Милош Јагодић	
Становништво Алексинца (1834–2011).....	171

III

Др Славиша Недељковић	
Аграрно–правни положај Срба у Јужном Поморављу у првим годинама након доношења Саадразамових уредби (1832–1835).....	185
МА Александар М. Савић	
Алексиначки карантин (1839–1858).....	201
Нинослав Станојловић	
Стевча Михаиловић – ђумругија алексиначки.....	221
мр Небојша Ђокић	
Битка на Шуматовцу 11/23. августа 1876. године.....	231
Проф. др Владимир Кривошејев, Александар Никезић	
Пандемија шпанске грознице 1918. године у алексиначком крају... 265	
Александар Динчић	
Алексиначко Поморавље у рату и окупацији (1941–1944).....	281
др Мирослав Радивојевић	
НАТО бомбардовање Алексинца – рушење и обнова.....	329

IV

Др Данијела Поповић Николић	
<i>Твој брат који те љуби</i> – преписка између Тихомира и Владимира Р. Ђорђевића*.....	343
Светлана Ђурђевић	
Алексинчанке у подружинама и пододборима женских хуманитарних друштава у Алексинцу до Првог светског рата.....	367
Милан Петровић, Зоран Стевановић, Сениша Голубовић	
Ружа Леринц – професор Државне учитељске школе у Алексинцу. 401	
Зоран Стевановић	
Основно школство у Моравском срезу између два светска рата.....	415
Др Жељко Младеновић	
Настава и наставници психологије у Учитељској школи у Алексинцу од 1896. до 1941. године.....	453

Др Недељко Р. Богдановић

Архаизми и иновације у говору алексиначког краја..... 473

Ђорђе С. Петковић

**Прегршт (не)обичних медаљона са културно–историјске вертикале
Алексиначког Поморавља..... 489**

МА Александар М. Савић
истраживач–сарадник
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју
aleksandar.m.savic@f.bg.ac.rs

Алексиначки карантин (1839–1858)

Апстракт: Посебну улогу на погранично–санитарном кордону Кнежевине Србије имали су карантини, изграђени на неколико места на граници, ради заштите од куге и других заразних болести. На граници српске кнежевине је 1839. постојало пет карантина, од којих је највећи и најзначајнији био Алексиначки карантин. Наш циљ у овом раду је да представимо устројство и функционисање Алексиначког карантина у периоду од 1839. до 1858. године. Пажња је посвећена службеницима карантина, здравственим приликама и карантинистима, то јест лицима која су пролазила кроз Алексиначки карантин. Рад је највећим делом написан на основу необјављене архивске грађе српске провенијенције, похрањене у Државном архиву Србије.

Кључне речи: Алексиначки карантин, санитарски прописи, карантински период, Василије Теодоровић, службеници карантина, карантинисти

Хатишерифима из 1830. и 1833. нововековна Србија је стекла аутономни статус у Османском царству. У периоду од 1833. до 1834. извршено је разграничење између српске кнежевине и османске државе.¹ После разграничења дуж српско–турске границе уследила је изградња погранично–санитарног кордона који су чинили карауле, састанци и карантини. Изградња карантина и састанака, као пограничних санитарних установа за прелазак људи и робе, убрзана је од 1836. када се појавила куга у Османском царству. До 1839. у Србији је било подигнуто пет карантина:

---

1 Опширније о томе: Р. Љушић, *Кнежевина Србија 1830–1839*, Београд, 2004, 1–21, 41–45.

Алексиначки, Мокрогорски, Љубовијски, Рачански и Радујевачки. Што се тиче састанака, 1839. их је било шест: Вршка Чука, Пандирало, Грамада, Рашка, Василијина чесма и Шепачка Ада. У периоду од 1840. до 1843. били су отворени састанци на Јанковој клисури, Суповцу и Раму. Године 1846. извршене су извесне промене на погранично–санитарном кордону, уместо састанка на Рашкој је отворен карантин, на Љубовији је укинут карантин, а отворен састанак, док је Пандиралски састанак претворен у полукарантин. Рамски састанак је постојао само 1843, а након тога се не јавља у расположивим изворима.²

Према 19. члану Устава из 1838. карантини су потпадали под надлежност Министарства унутрашњих дела. У складу са Уставом, 10. јуна 1839,³ донето је *Устројеније Централног правленија Књажевства Србског*, то јест први закон о влади у Кнежевини Србији. Према *Устројенију* Министарство унутрашњих дела је било подељено на три одељења: Полицајно–економско, Карантинско–санитетско/Санитетско и Војено одељење. Један од главних задатака Санитетског одељења био је надзор над карантинима, а у циљу спречавања уношења заразних болести у земљу. На чело Санитетског одељења налазио се начелник, коме

2 Први карантини у нововековној Србији, као пограничне санитарне установе, отворени су 1829. у Ћуприји и Поречу, због појаве куге у суседним османским провинцијама. Хатишерифом из 1830. српска кнежевина је званично стекла право да подиже карантине на границама, чиме је заправо потврђено већ постојеће стање. После извршеног разграничења укинута су карантини у Ћуприји и Поречу. Државни архив Србије (= ДАС), Кнежева канцеларија (= КК), XIV, 1242, 1371, 1375, 1738, 2469, 2518; Министарство унутрашњих дела – Санитетско одељење (= МУД–С), 1839, Р 48; Државни савет (= ДС), 1839, 89; *Новине србске*, бр. 48, 28. новембар / 10. децембар 1836; бр. 45, 13/25. новембар 1837; бр. 27, 23. јун / 5. јул 1839; бр. 38, 26. август / 7. септембар 1839; бр. 55, 23. децембар 1839 / 4. јануар 1840; бр. 8, 24. фебруар / 7. март 1840; бр. 14, 6/18. април 1840; бр. 51, 14/26. децембар 1840; бр. 41, 22. мај / 3. јун 1843; *Сборник закона и уредаба и уредбених указа изданих у Књажевству Србском, од времена обнародованог Устава земаљског (13. фебр. 1839. до апр. мес. 1840)*, I, Београд, 1840 (= СЗУ, I), 233, 250; М. Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије, књ. I*, Београд, 1897, 349–351; *Чачак и Горњи Милановац 1815–1865*, приредио Б. Перуничкић, Чачак, 1968, бр. 174, 180, 196, 197, 226; *Алексинац и околина*, приредио Б. Перуничкић, Београд, 1978, бр. 96, 100, 104; *Књажевска канцеларија, Ужичка нахија (1831–1839), књига друга, документи*, приредио Н. Радосављевић, Београд – Ужице, 2006, бр. 530, 531, 536; Р. Љушић, *Кнежевина Србија*, 279–282, 442–444; Љ. А. Поповић, *Шематизам Кнежевине Србије 1839–1851*, Београд, 1999, 111–117.

3 Сви датуми у основном тексту наведени су по грегоријанском, а у напоменама упоредо по јулијанском и грегоријанском календару.

су били подређени остали чиновници Одељења: столоначелник, протоколита, регистратор, архивар, експедитор и канцелиста.⁴

Устројенијем је заправо прописан делокруг власти Министарства унутрашњих дела, као и за остала три министарства. Међутим, министарства су почела са радом одмах после обнародовања Устава.⁵ Убрзо након тога уследило је потврђивање или постављање начелника и чиновника у свим министарствима. Указом кнеза Милоша од 27. марта 1839. за привременог начелника Санитетског одељења је постављен доктор Карло Пацек, а 2. априла именовани су остали чиновници Одељења.⁶ Један од првих задатака привременог начелника било је издавање санитарских прописа у складу са којима је требало да функционишу пограничне санитарне установе. Треба узети у обзир да је кнез Милош, од тренутка када је започело отварање карантина и састанака, издавао уредбе којима се регулисало њихово устројство и рад. Самим тим, циљ је био уједначити све те уредбе, објединити их и допунити. Најпре је 17. новембра 1839. издата *Устројеније пограничних састанака*, а затим је 1. јула 1841. донета *Санитетско–полицајна уредба за карантине и пограничне сас-танке*. *Санитетско–полицајном уредбом* обухваћени су и проширени прописи из 1839. године.⁷

Санитетско–полицајном уредбом карантин или контумац је дефинисан као санитарна установа која служи да се у њој „очисте“, то јест дезинфикују људи, роба и животиње приликом уласка у Кнежевину Србију. Карантини су имали изложени или помешани део и неизложени или непомешани део. У првом дворишту изложеног дела налазиле

4 СЗУ, I, 1, 5, 38, 41–44; *Новине србске*, бр. 11, 18/30. март 1839; бр. 13, 1/13. април 1839; Љ. Поповић, *нав. дело*, 49–50; *Владе Србије 1805–2005*, Београд, 2005, 31–33.

5 Устав је свечано прочитан на Калемегдану 24. фебруара 1839. године. Два дана након тога кнез Милош је издао Указ којим је формирано Централно правленије, то јест влада. Аврам Петронијевић је именован за кнежевског представника и министра иностраних дела, Ђорђе Протић за министра унутрашњих дела, Стефан Стефановић Тенка за министра правде и просвете, а Алекса Симић за министра финансија. Р. Љушић, *Кнежевина Србија*, 194–195; *Владе Србије*, 73–75.

6 *Новине србске*, бр. 11, 18/30. март 1839; бр. 13, 1/13. април 1839.

7 ДАС, ДС, 1839, 152; Министарство иностраних дела – Инострано одељење (= МИД–И), 1841, Ф V, Р 23, Ц. Рајовић – Попечитељству иностраних дела, Београд, 22. август / 3. септембар 1841; Попечитељство иностраних дела – Мехмед Хусрев–паши, Београд, 9/21. септембар 1841; Ј. Антић – Попечитељству иностраних дела, Цариград, 15/27. октобар 1841; СЗУ, I, 163–176; *Сборник закона и уредаба и уредбених указа изданих у Књажевству Србском (од априла 1840. год. до конца декевра 1844. г.)*, II, Београд, 1845 (= СЗУ, II), 51–114.

су се просторије за преглед путника и робе, за примање и дезинфиковање писама, за смештај једног карантинског службеника, као и парлаторија. Парлаторија, или место за састанак и разговор људи са обе стране границе, била је подељена на два дела, да не би дошло до мешавине „овостраних и оностраних људи“.⁸ У другом дворишту налазиле су се колибе за карантинисте, отворени и затворени амбари или магацини, штале и шупе. Службене просторије и станови карантинских чиновника налазили су се у неизложеном делу карантина.

На чело карантина се налазио директор коме су били подређени остали карантински службеници. Као старешина пограничне санитарне установе, директор је требало да поседује знања из медицинских наука. Дужност директора је била да се распитује о стању здравља у суседним пределима и да о томе шаље рапорте вишој власти. Поред директора службеници карантина су били: лекар, један или два осмотритеља, писар, амбарације, латови и гвардијани. Лекар је прегледао сва лица која би дошла у карантин, док је дужност осмотритеља била да сва лица након прегледа заведе у карантински протокол заједно са њиховим стварима. Када би карантинисти издржали период, осмотритељ им је издавао потврду, такозвану феду личности, за коју су плаћали таксу од 20 пара чаршијских. Феда се издавала и за робу која је карантирала.

Амбарације или магационери били су дужни да надзиру робу која је карантирала у амбарима. Дужност латова је била да спроводе и изводе лица из карантина, примају писма, отварају их и дезинфикују. Латови су обавештавали осмотритеља о лицима која су ступила у карантин и роби која се увозила у Србију. Главна дужност гвардијана или стражара је била да воде рачуна о лицима која су издржавала карантински период. Превасходно је требало да воде рачуна да се карантинисти не мешају и да им колибе увек буду чисте. Гвардијани су сваког дана такозваним кужним кадом⁹ или хлорском паром кадили, тј. дезинфиковали колибе у којима су боравили карантинисти.¹⁰

8 „Парлаторија има две јаке, обично под кровом стојеће, преграде, које једна од друге до два фата далеко одстоје, и које су тако свуд наоколо склопљене и утврђене, да се нити из једне у другу, нити из оне у ону средњу, између њи[x] налазећу се, препрату, не може ићи. У преграду од оне стране пуштају се онострани, у ову од ове стране онострански људи, а у средњој препрати мотри санитарски служитељ на тамо саставше се људство и свршује свој посао.“ СЗУ, II, 108.

9 Кужни кад се справљао до сумпора, шалитре и пшеничних мекиња.

10 СЗУ, II, 53–70, 102–107, 277–286; ДАС, МИД–И, 1852, Ф II, Р 1, И. Гарашанин – Попечитељству иностраних дела, Београд, 24. март / 5. април 1852.

Што се тиче карантинског периода, треба рећи да је његова дужина била усклађена са стањем здравља у суседним османским провинцијама. Када није постојала опасност од заразних болести, људи, животиње и роба нису подвргавани карантинском периоду. Ако је ипак постојала привидна опасност, онда се уводио карантински период. Указом кнеза Михаила Обреновића од 28. март 1842. године било је прописано да кнез има право, у складу са здравственом ситуацијом, да изда наређење да се скрати карантински период званичним лицима.¹¹

Службеници карантина

Алексиначки карантин је био највећи и најпрометнији карантин у Кнежевини Србији, због тога што се налазио на Цариградском друму, који је повезивао Цариград са Београдом. Карантин је био удаљен од Београда 36, а од Цариграда 150 сати.¹²

С обзиром да је Алексиначки карантин био највећи, у складу са тим имао је и највећи број службеника. Према подацима са којима располажемо, у Алексиначком карантину је 10. априла 1839. било 33 службеника: осмотритељ, писар, четворо амбараџија, пет латова, главни гвардијан,¹³ 13 гвардијана и осам привремених гвардијана.¹⁴ Пошто је Алексиначки карантин био без директора и лекара, 13. априла је постављен за лекара Јован Димитријевић, а 1. маја 1839. је донета одлука да се за привременог директора постави Никола Алковић.¹⁵

Указом Намесништва од 21. јуна 1839. Алковић је званично постављен за привременог директора и именован за првог осмотритеља,

11 СЗУ, II, 65, 164; ДАС, МИД–И, 1844, Ф I, Р 240, И. Гарашанин – Попечитељству иностраних дела, Београд, 21. мај / 2. јун 1844.

12 ДАС, МИД–И, 1844, Ф I, Р 128, Попечитељство иностраних дела – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 9/21. март 1844.

13 Главни или старији гвардијан био је надређен осталим гвардијанима.

14 ДАС, МУД–С, 1839, Р 48, Ђ. Љотић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 29. март / 10. април 1839; 1855, Ф V, Р 124, Н. Алковић – истом, Пандирало, 31. децембар 1854 / 12. јануар 1855.

15 Никола Алковић је рођен 1803. у селу Буковљу код Славонског Брода. По струци је био математичар и инжењер. Пре доласка у Алексиначки карантин био је службеник Радујевачког карантина. ДАС, МУД–С, 1839, Р 52, Ј. Обреновић – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 19. април / 1. мај 1839; Ђ. Протић – Државном савету, Београд, 22. април / 4. мај 1839; Ђ. Љотић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 29. април / 11. мај 1839; 1842, Ф III, Р 196, В. Теодоровић – истом, Алексинац, 15/27. мај 1842; 1845, Ф II, Р 21, Н. Алковић – истом, Рашка, 5/17. мај 1845; исти – истом, Рашка, 5/17. новембар 1845.

Јован Димитријевић је потврђен у звању лекара, а Ђорђе Јевтимијевић је именован за другог осмотритеља Алексиначког карантина.¹⁶ После званичног постављења Алковића, извршене су промене у броју службеника. После тих промена у Алексиначком карантину је поред лекара и осмотритеља, било пет амбарација, седам латова, старији гвардијан и 13 гвардијана. Што значи да је Алексиначки карантин тада укупно имао 29 службеника заједно са привременим директором који је истовремено био и први осмотритељ. Поред званичних службеника, при Алексиначком карантину је увек постојао по један практикант.¹⁷

Алковић је званично био привремени директор Алексиначког карантина до 26. децембра 1839, када је за директора постављен Илија Момировић.¹⁸ Момировић је био директор карантина до 21. јануара 1842, а од тада је привремени директор био лекар Василије Теодоровић.¹⁹ Тео-

16 ДАС, МУД–С, 1839, Р 52, Намесништво – Ђ. Протићу, Београд, 9/21. јун 1839; Ђ. Протић – свим карантинима, Београд, 17/29. јун 1839.

17 ДАС, МУД–С, 1839, Р 48, Н. Алковић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 18/30. јул 1839.

18 Илија Момировић је рођен у Лесковачкој кази 1802. године. Отац му је био Момир Стојановић, лесковачки кнез и учесник Првог српског устанка (1804–1813). После пропасти Првог српског устанка отишао је са породицом у Бесарабију, која се од 1812. налазила у саставу Русије. Завршио је Губренску гимназију у Санкт Петербургу (1822), а затим је ступио у руску војну службу. Касније се вратио у Србију. Зна се да је од 1833. био официр српске војске. Брат му је био Димитрије Момировић Стојановић, који се такође школовао у Русији, а потом се налазио у руској служби. Д. С. Момировић, *Краткај историја и географија Србије*, Санкт Петербург, 1839, 93, 116–117; *Политическије и културне отношения Русије с југославјанским земљама в првој трети XIX века, Документы*, составители Е. П. Кудрявцева, Г. А. Кузнецова, Р. Люшич, К. К. Миронова, В. М. Хевролина, Н. И. Хитрова, Москва, 1997, бр. 71; А. Михајлова, *Две отаџбине и дванаест судбина: потоци учесника Првог српског устанка на школовању у Русији*, Историјски часопис 69 (2020), 251–257, 265–270; Р. Љушић, *Кнежевина Србија*, 267; Љ. Поповић, *нав. дело*, 111.

19 Василије Теодоровић је рођен у Трсту 1813. године. Медицину је завршио у Бечу, а поред српског језика говорио је и латински, италијански и немачки језик, а служио се и француским језиком. Каријеру у Србији је започео као лекар Јагодинског округа, али је убрзо након тога премештен у Алексиначки карантин. Занимљиво је навести да је од 1862. био повереник министра иностраних дела Илије Гарашанина. Поменуће године Гарашанин га је послао у Далмацију да заједно са српским повереником протом Ђорђем Николајевићем организује мрежу агената за рад у Босни и Херцеговини. Након тога настанио се у Котору, одакле је Гарашанину слао шифроване извештаје. Преминуо је 1864. године. ДАС, МУД–С, 1842, Ф III, Р 196, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 15/27. мај 1842; Г. Јакшић, В. Ј. Вучковић, *Спољна политика Србије за владе кнеза Михаила (Први балкански савез)*, Београд, 1963, 129–

доровић је 18. маја 1843. потврђен у звању привременог директора а 28. септембра исте године именован је за сталног директора.²⁰ На поменутој дужности остао је до краја 1859. године.²¹

У периоду од 1839. до 1858. на чело Алексиначког карантина налазили су се Никола Алковић, Илија Момировић и Василије Теодоровић. Алковић је био привремени директор (1839), Момировић стални (1839–1842) а Теодоровић, најпре привремени (1842–1843) па стални (1843–1859). Ни један од њих тројице није био родом из Србије. Алковић и Теодоровић су рођени на територији Хабзбуршке монархије а Момировић у Османском царству. За разлику од остале двојице, Теодоровић је био најквалификованији за директора карантина због тога што је био лекар по образовању, Алковић је био инжењер и математичар а Момировић официр.

У време када је Теодоровић именован за привременог директора пресонал Алексиначког карантина, рачунајући и привременог директора, чинили су: лекар, два осмотритеља, писар, практикант, два портира, четворо амбарација, шест латова, десет гвардијана и два привремена гвардијана. Након што је Теодоровић именован за сталног директора, дошло је до извесне промене и у броју службеника. С обзиром на то да је Теодоровић био лекар по образовању, одређено је да истовремено обавља дужност лекара карантина, док је дотадашњи лекар Јован Димитријевић именован за ћупријског окружног лекара. Уместо четворо, било је само двоје амбарација, али је повећан број латова, то јест уведено је звање коњичких латова, којих је било двојица. Што се тиче гвардијана, уместо два, остављен је само један привремени гвардијан. Према томе, у јесен 1843. у карантину је укупно било 28 службеника.²² Треба

130; *Политичка акција Србије у јужнословенским покрајинама Хабзбуршке монархије 1859–1874*, приредио В. Ј. Вучковић, Београд, 1965, бр. 50, 199; *Атанасије Николић, Опис радње по предмету општег споразумљења за устанак и сједињење*, приредио В. И. Војводић, У духу Гарашанинових идеја, Србија и неослобођено српство 1868–1876, Београд, 1994, 297–298.

20 *Новине србске*, бр. 39, 15/27. мај 1843; бр. 77, 25. септембар / 7. октобар 1843; ДАС, МУД–С, 1855, Ф V, Р 124, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 31. децембар 1855 / 12. јануар 1856.

21 *Календар са шематизмом Књажества Србије за 1859. годину*, 31; *Календар са шематизмом Српског књажества за 1860. годину*, 30; *Календар са шематизмом Српског књажества за 1861. годину*, 31.

22 ДАС, МУД–С, 1842, Ф III, Р 196, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 15/27. мај 1842; 1843, Ф II, Р 86, исти – истом, Алексинац, 23. април / 5. мај 1843; Ј. Миленковић – истом, Ћуприја, 18/30. новембар 1843; В. Теодоровић – истом, Алексинац, 19. новембар / 1. децембар 1843.

рећи да је одлука да директор карантина обавља и дужност лекара била у складу са праксом државе да смањи финансијске издатке, кад год је то било могуће.

Током наредних година број службеника у карантину није увек био исти, због тога што се, у зависности од обима посла, мењао број латова, амбарација и привремених гвардијана. Године 1848. у карантину је био само један латов, да би их након тога углавном било четворо. Три године касније радио је само један амбарација, а након тога троје. Привремени гвардијани су ангажовани с времена на време, док је сталних гвардијана углавном било десет. За разлику од осталих службеника карантина, готово сви гвардијани су били неписмени. Изузетак је представљао Антоније Германовић, родом из Кикинде у Банату, који је постављен за гвардијана 29. октобра 1841. године. Германовић је говорио и мађарски језик.²³

Међу гвардијанима је било и оних који су били родом из суседних османских провинција. Током 40–их и почетком 50–их година XIX века у карантину је службовало четири гвардијана који су били родом из Ниша: Стефан Радојковић, Коца Петровић, Цветко Станишић и Рајко Станковић. Године 1850. за гвардијана је постављен Јанаћко Константиновић, родом из села Конче у Видинској кази. Гвардијани, који су били пореклом из поменутих места, били су неписмени и поред српског, говорили су и турски језик. Према подацима о алексиначким карантинским службеницима из 1855. није више било ни једног гвардијана који је био рођен изван Србије.²⁴

23 ДАС, МУД–С, 1845, Ф II, Р 21, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 12/24. новембар 1845; 1847, Ф I, Р 7, исти – истом, Алексинац, 16/28. мај 1846; Ф V, Р 184, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1847 / 5. јануар 1848; 1849, Ф I, Р 8, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1848 / 5. јануар 1849; 1852, Ф IV, Р 78, исти – истом, Алексинац, 30. децембар 1851 / 11. јануар 1852; 1855, Ф V, Р 124, исти – истом, Алексинац, 31. децембар 1855 / 12. јануар 1856.

24 ДАС, МУД–С, 1845, Ф II, Р 21, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 12/24. новембар 1845; 1847, Ф I, Р 7, исти – истом, Алексинац, 16/28. мај 1846; Ф V, Р 184, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1847 / 5. јануар 1848; 1849, Ф I, Р 8, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1848 / 5. јануар 1849; 1852, Ф IV, Р 78, исти – истом, Алексинац, 30. децембар 1851 / 11. јануар 1852; 1855, Ф V, Р 124, исти – истом, Алексинац, 31. децембар 1855 / 12. јануар 1856.

Што се тиче плата карантинских службеника, треба рећи да су плате званично биле обрачунаване у талирима²⁵ и да их је службеницима исплаћивао директор карантина. У следећој табели, прегледности ради, навешћемо годишњи износ плата за сваког службеника понаособ, у периоду од 1843. до 1858. године.²⁶

**Табела 1: Годишњи износ плата у талирима службеника
Алексиначког карантина (1843–1858)²⁷**

Звање	Годишња плата
Директор и лекар	500
Први осматратељ	300
Други осматратељ	200
Писар	200
Практикант	100 или 50
Портир	120
Амбарација	120
Коњички латов	130
Латов	100
Гвардијан	72
Привремени гвардијан	60 или 72

- 25 Талир је био сребрни новац, који се користио у Кнежевини Србији. Године 1842. талир је вредео 10 пореских гроша, односно 20 чаршијских гроша, а 1855. 12 пореских или 24 чаршијска гроша. Буџети државних расхода Кнежевине Србије су исказивани у талирима, а буџети државних прихода у чаршијским грошеви-ма. Види: К. Павловић, *Буџети Кнежевине Србије од 1844. до 1858. године*, необјављени мастер рад, Филозофски факултет Универзитета у Београду, 2017, 8.
- 26 Узели смо као почетну годину 1843. због тога што је од тада, то јест од тренутка када је Василије Теодоровић постављен за сталног директора истовремено одређен да обавља и дужност лекара.
- 27 ДАС, МУД–С, 1843, Ф II, Р 86, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 19. новембар / 1. децембар 1843; 1845, Ф II, Р 21, исти – истом, Алексинац, 12/24. новембар 1845; 1847, Ф I, Р 7, исти – истом, Алексинац, 16/28. мај 1846; Ф V, Р 184, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1847 / 5. јануар 1848; 1849, Ф I, Р 8, исти – истом, Алексинац, 24. децембар 1848 / 5. јануар 1849; 1852, Ф IV, Р 78, исти – истом, Алексинац, 30. децембар 1851 / 11. јануар 1852; 1855, Ф V, Р 124, исти – истом, Алексинац, 31. децембар 1855 / 12. јануар 1856; ДС, 1856, 836; 1857, 721.

Из наведених података се види колике су биле плате карантинских службеника. Наравно, највећу годишњу плату је имао директор карантина, али не само већу од осталих службеника Алексиначког карантина, него углавном већу и од директора осталих карантина.²⁸ Потребно је појаснити да су практиканти до 1851. примали годишње 100, а да је 1855. практикант при карантину примао дупло мање, то јест 50 талира. Што се тиче плате привремених гвардијана, треба рећи да је њихова плата током 40–их година углавном износила 60, а током 50–их година XIX века 72 талира годишње, исто као и годишња плата сталних гвардијана.²⁹

Здравствене прилике

Стање здравља у Османском царству праћено је са посебном пажњом. У складу са здравственом ситуацијом у османским провинцијама одређиван је карантински период, како у Алексиначком тако и у осталим карантинима. Због повољног стања здравља у османској држави, решењем Намесништва од 21. новембра 1839, прописано је да у свим карантинима, почевши од 30. новембра, карантински период буде спуштен са 10 на 7 дана.³⁰

28 Плата директора осталих карантина се кретала између 300 и 400 талира. Примера ради, Антоније Славују, који је истовремено био директор и лекар Рачанског карантина, имао је годишњу плату од 350 или 400 талира, док је Франц Бихеле, директор и лекар Радујевачког карантина, имао 400 талира годишње, исто као и његов претходник. Изузетак представља Александар Хаџи Трифковић, директор Рашког карантина (1846–1848), који је имао годишњу плату од 500 талира због тога што је био сродник кнеза Александра Карађорђевића (1842–1858). Антоније Павловић, који је после Хаџи Трифковића преузео дужност директора имао је годишњу плату од 300, а Ђорђе Вучковић, које дошао после њега за директора, 350 талира. Директор Мокрогорског карантина је имао плату од 300 талира годишње. ДАС, МУД–С, 1845, Ф II, Р 21, Д. Дражић – Попечитељству унутрашњих дела, Мокра Гора, 5/17. новембар 1845; М. Христић – истом, Радујевац, 31. октобар / 12. новембар 1845; 1847, Ф I, Р 7, А. Хаџи Трифковић – истом, Рашка, 8/20. мај 1847; Ф V, Р 184, А. Славуј – истом, Рача, 31. децембар 1847 / 12. јануар 1848; 1849, Ф I, Р 8, А. Павловић – истом, Рашка, 19/31. јануар 1849; 1852, Ф IV, Р 78, А. Славуј – истом, Рача, 31. децембар 1851 / 12. јануар 1852; Ф IV, Р 78, Ф. Бихеле – истом, Радујевац, 29. децембар 1851 / 10. јануар 1852; 1856, Ф III, Р 9, Ђ. Вучковић – истом, Рашка, 3/15. јануар 1856; А. Славуј – истом, Рача, 31. децембар 1855 / 12. јануар 1856.

29 Да би се видело шта су карантински службеници могли да купе за своје плате, најпрактичније је висину њихових плата упоредити са ценама животних намерница. Види: Л. Мркобрада, *Уставобранитељска Србија кроз кретање цена и трговину*, Београд, 2018.

30 *Новине Србске*, бр. 49, 11/23. новембар 1839.

Велику пажњу директора Алексиначког карантина привукла је вест о појави куге у Нишу и Лесковцу почетком 1840. године. Обавештено од директора, Министарство унутрашњих дела је издало наређење Крајинском, Црноречком, Гургусовачком, Алексиначком и Крушевачком окружном начелству да дуплирају број стражара на пограничној линији. У случају да се потврди истинитост вести, онда да се повиси карантински период. Пошто се вест показала лажном, задржан је и даље седмодневни период.³¹ Године 1842, због повољних здравствених прилика у суседним провинцијама османске државе, одређен је двадесет четворочасовни карантински период.³²

Поводом вести да се у Нишу појавила болест од које људи напрасно умиру, Василије Теодоровић је издао налог да се карантински период повиси на 10 дана. Након тога је упутио писма својим пријатељима у Ниш да би видео о чему је реч, али је и послао једног карантинског чиновника на лице места. На крају је и сам директор отишао у Ниш. Разговарајући са војним лекаром Робертом, Теодоровић се уверио да је реч о врућици, то јест да су људи умирали од високе температуре. Болест је најжешћа била око Божића 1848. и највише је погодила „сиротињу“. Од 2.000 низама³³, колико их је тада било у Нишу, разболело се њих 120, а осам је преминуло. Пошто се уверио да није реч о заразној болести, Теодоровић је издао наређење да се карантински период у Алексиначком карантину спусти на 24 часа.³⁴

- 31 ДАС, МУД–С, 1840, Ф III, Р 103, П. Радојковић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 4/16. фебруар 1840; И. Момировић – истом, Алексинац, 4/16. фебруар 1840; Попечитељство унутрашњих дела – Попечитељству иностраних дела, Београд, 8/20. фебруар 1840; исто – Начелствима Окружја крајинског, црноречког, гургусовачког, алексиначког и крушевачког, Београд, 9/21. фебруар 1840; исто – Државном савету, Београд, 9/21. фебруар 1840; С. Симић – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 12/24. фебруар 1840; И. Момировић – истом, Алексинац, 13/25. фебруар 1840; Попечитељство унутрашњих дела – Намесништву, Београд, 15/27. фебруар 1840; И. Момировић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 20. фебруар / 3. март 1840; Ј. Протић – истом, Гургусовац, 3/15. март 1840.
- 32 ДАС, МИД–И, 1842, Ф III, Р 4, Ага Хусејин–паша – кнезу М. М. Обреновићу, Видин, 25. ребулахир 1258 / 4. јун 1842; кнез М. М. Обреновић – Ага Хусејин–паши, Београд, 16/28. јун 1842.
- 33 Низам, редовна османска војска.
- 34 ДАС, МУД–С, 1848, Ф IV, Р 18, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 2/14. јануар 1848; З. Живковић – В. Теодоровићу, Суповац, 3/15. јануар 1848; В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 4/16. јануар 1848; исти – истом, 11/23. јануар 1848; Попечитељство унутрашњих дела – Аустријском конзулату у Београду, Београд, 15/27. јануар 1848; исто –

Посебне мере предострожности на погранично–санитарном кородну предузете су због појаве говеђе куге (*pestis bovina*), која је харала у суседним областима крајем 40–их и почетком 50–их година XIX века. Говеђа куга се најпре појавила у Влашкој и Молдавији (1846), а затим у Видинском санцаку.³⁵ Министарство иностраних дела је замолило видинског и нишког валију да предузму неопходне мере ради спречавања даљег ширења говеђе куге. Са друге стране, Министарство унутрашњих дела је издало налог Радујевачком, Алексиначком и Рашком карантину и полукарантину Пандирало да се не дозволи увоз стоке у земљу док стока не издржи петанестодневни карантински период и два пута се добро окупа. Забрањен је увоз неизрађених сточних производа, док су се израђени производи могли увозити, али тек након петанестодневног карантирања.³⁶

Када се 1848. говеђа куга појавила и у селима Нишког санцака, директор Алексиначког карантина је ревностно пратио њено ширење и о томе слао извештаје надлежном Министарству. Према његовим извештајима види се да је говеђа куга у нишким селима током пролећа и лета 1849. постепено ишчезавала.³⁷ Предострожне мере су остале на снази до краја 50–их година XIX века због тога што се с времена на време говеђа куга јављала у селима Видинског санцака.³⁸

кнезу А. Карађорђевићу, Београд, 15/27. јануар 1848; исто – Алексиначком карантину, Београд, 27. јануар / 8. фебруар 1848; В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 5/17. фебруар 1848.

- 35 В. Михаиловић, *Из историје санитета у обновљеној Србији од 1804–1860*, Београд, 1951, 180–192.
- 36 ДАС, МУД–С, Ф VI, Р 31, 1847, Попечитељство унутрашњих дела – Попечитељству иностраних дела, Београд, 18. фебруар / 2. март 1847; Васиф Мехмед–паша – А. Петронијевићу, Ниш, 25. рејбулахир 1269 / 11. април 1847; А. Петронијевић – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 3/15. април 1846; Ф VI, Р 32, Попечитељство унутрашњих дела – Алексиначком, Радујевачком и Рашком карантину и полукарантину Пандирало, Београд, 14/26. март 1847.
- 37 ДАС, МУД–С, 1848, Ф V, Р 121, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 8/20. фебруар 1848; Ф I, Р 4, исти – истом, Алексинац, 29. фебруар / 12. март 1848; 1849, Ф II, Р 5, исти – истом, Алексинац, 6/18. март 1849; исти – истом, Алексинац, 13/25. март 1849; исти – истом, Алексинац, 20. март / 1. април 1849; исти – истом, Алексинац, 27. март / 8. април 1849; исти – истом, Алексинац, 1/14. април 1848; Ф II, Р 7, исти – истом, Алексинац, 29. мај / 10. јун 1849.
- 38 ДАС, МУД–С, 1851, ДП, бр. 500, 789, 970, 1017, 1222, 1239, 1254, 1451–1454; 1858, Ф VI, Р 40, Ф. Бихеле – Попечитељству унутрашњих дела, Радујевац, 2/14. фебруар 1858; исти – истом, 19. јун / 1. јул 1858; Попечитељство унутрашњих дела – Радујевачком карантину, Београд, 4/16. август 1858; исто – истом, Београд,

Карантинисти

Алексиначки карантин је, као што је већ наведено, био најпрометнији карантин Кнежевине Србије. Преко Алексиначког карантина су пролазили људи који су излазили или улазили у Србију или пролазили преко њене територије. Што се тиче робе која је карантирала у Алексиначком карантину, треба рећи да је реч о роби која се увозила у српску кнежевину или само транзитно ишла преко њене територије. Будући да то излази из оквира наше теме, то јест да се превасходно тиче Алексиначког ђумрука, што представља посебну тему, нема потребе да томе посвећујемо пажњу.

Примера ради, навешћемо број људи који је прошао кроз карантине 1844. и у септембру, октобру и новембру 1858. године.

Табела 2: Број људи који су ушли у Србију преко карантина 1844.³⁹

Карантин	Број људи
Радујевачки	4.216
Алексиначки	12.673
Мокрогорски	1.532
Љубовијски	3.107
Рачански	4.795
Укупно	26.323

---

21. август / 2. септембар 1858; П. Б. Мутавић – Попечитељству унутрашњих дела, Зајечар, 30. септембар / 12. октобар 1858; Р. Стефановић – истом, Зајечар, 25. новембар / 7. децембар 1858.

³⁹ *Алексинац и околина*, бр. 268.

Табела 3: Број људи који су ушли у Србију преко карантина у септембру, октобру и новембру 1858.⁴⁰

Карантин	Број људи
Радујевачки	1.377
Алексиначки	4.082
Полукарантин Пандирало	583
Рашки	795
Мокрогорски	571
Рачански	1.481
Укупно	8.889

Табела 4: Број људи који су изашли из Србије преко карантина у септембру, октобру и новембру 1858.⁴¹

Карантин	Број људи
Радујевачки	1.250
Алексиначки	4.015
Полукарантин Пандирало	1.097
Рашки	720
Мокрогорски	473
Рачански	345
Укупно	7.900

40 ДАС, МУД–С, 1858, Ф V, Р 15, Попечитељство унутрашњих дела – кнезу А. Карађорђевићу, Београд, 20. октобар / 1. новембар 1858; Ф VI, Р 5, исто – истом, Београд, 25. новембар / 7. децембар 1858; Ф VI, Р 33, исто – Привременом правленију, Београд, 23. децембар 1858 / 4. јануар 1859.

41 ДАС, МУД–С, 1858, Ф V, Р 15, Попечитељство унутрашњих дела – кнезу А. Карађорђевићу, Београд, 20. октобар / 1. новембар 1858; Ф VI, Р 5, исто – истом, Београд, 25. новембар / 7. децембар 1858; Ф VI, Р 33, исто – Привременом правленију, Београд, 23. децембар 1858 / 4. јануар 1859.

Из наведених табела се јасно види да је од укупног броја људи који су улазили у Србију преко карантина и полукарантина Пандирало, готово половина њих пролазила кроз Алексиначки карантин. Слична ситуација је и са бројем људи који су излазили из Србије преко карантина.

У наредне две табеле представили смо колико је укупно по месецима било карантиниста у Алексиначком карантину 1839/40. и 1847/48. године.

Табела 5: Број карантиниста у Алексиначком карантину у периоду од новембра 1839. до новембра 1840.⁴²

Месец	Број људи
Новембар	851
Децембар	527
Јануар	208
Фебруар	485
Март	706
Април	1.289
Мај	3.541
Јун	472
Јул	344
Август	371
Септембар	697
Октобар	470
Укупно	9.961

⁴² *Алексинац и околина*, бр. 221.

Табела 6: Број карантиниста у Алексиначком карантину у периоду од новембра 1847. до новембра 1848.⁴³

Месец	Број људи
Новембар	593
Децембар	212
Јануар	105
Фебруар	613
Март	1.120
Април	1.866
Мај	1.085
Јун	365
Јул	330
Август	495
Септембар	634
Октобар	713
Укупно	8.131

Као што се види из наведених табела, укупан број карантиниста 1839/40. је био 9.181, а 1847/48. 8.131. Највише их је било у марту, априлу и мају, у односу на остале месеце у години.

После свега наведеног, остаје да се нешто каже о људима који су карантирали у Алексиначком карантину. Кроз карантин су пролазили трговци, надничари, путници и авантуристи, бегунци из суседних османских провинција, али и владари, дипломате, османски провинцијски управници, чиновници и официри, регуларне и нерегуларне османске војне јединице. Карантински период није увек био једнак за све. Приликом проласка значајнијих личности српска влада им је излазила у сусрет, издавајући наређење да им се смањи карантински период или да се одмах пропусте без издржавања периода. У таквим случајевима ми-

43 ДАС, МУД–С, 1849, Ф II, Р 2, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 15/27. март 1849.

нистар унутрашњих дела је директору Алексиначког карантина издавао наређење да поменуте личности лепо дочека и поздрави их у име српског кнеза и владе. Примери су многобројни те ће бити наведено само неколико њих.

У марту 1839. у Алексиначки карантин је стигао Анри Дикло, први француски вицеkonzул у Београду. Због тога је издато наређење да Дикло издржи умањени период, то јест да уместо 20, карантира 10 дана.⁴⁴ У другој половини фебруара 1840. у Алексиначком карантину су се одвијале велике припреме за дочек кнеза Михаила, који се враћао из Цариграда, где је био да посети султана Абдул Мецида. Кнез Михаило је стигао са својом пратњом у карантин 3. марта. Српском кнезу и његовој пратњи је одређено да издрже половину карантинског периода, то јест провели су у карантину пет дана.⁴⁵

Следеће године у Алексиначком карантину је припремљен дочек руском барону Вилхелму Карловичу Ливену, а две године касније османском посланику у Бечу Нафи–ефендији.⁴⁶ Године 1844. кроз карантин је прошао новоименовани видински валија Мустафа Нури–паша са својом пратњом од сто троје људи, а почетком 1846. нови валија Босанског ејалета Хаџи Халил Ђамил–паша заједно са својом пратњом од 220 људи и босанским великашима Мустафа–пашом Бабићем и Фазли–пашом Шерифовићем.⁴⁷

---

44 ДАС, МУД–С, 1839, Р 38, А. Милосављевић – С. С. Тенки, Алексинац, 23. фебруар / 7. март 1839; С. С. Тенка – Алексиначком карантину, Београд, 2/14. март 1839.

45 ДАС, МУД–С, 1840, Ф III, Р 103, И. Момировић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 13/25. фебруар 1840; Попечитељство унутрашњих дела – Намесништву, Београд, 15/27. фебруар 1840; И. Момировић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 20. фебруар / 3. март 1840; Ф III, Р 118, Попечитељство унутрашњих дела – Алексиначком карантину, Београд, 15/27. фебруар 1840; исто – К. Пацеку, Београд, 17/29. фебруар 1840; Намесништво – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 21. фебруар / 5. март 1840; И. Момировић – истом, Алексинац, 3/15. март 1840; Ф III, Р 79, исти – истом, Алексинац, 26. фебруар / 9. март 1840; исти – истом, Алексинац, 28. фебруар / 11. март 1840.

46 ДАС, МУД–П, 1841, Ф I, Р 174, Ц. Рајовић – Начелству Окружја алексиначког, Београд, 2/14. март 1841; П. Радојковић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 4/16. март 1841; В. Димитријевић – истом, Алексинац, 10/22. март 1841; МИД–И, 1843, Ф I, Р 6, Ј. Вучковић – Попечитељству иностраних дела, Алексинац, 4/16. јануар 1843; Попечитељство иностраних дела – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 4/16. јануар 1843.

47 ДАС, МИД–И, 1844, Ф I, Р 185, Ђ. Вучковић – Попечитељству иностраних дела, Алексинац, 19. април / 1. мај 1844; МУД–С, 1846, Ф III, Р 41, Попечитељство

У јесен 1849. кроз карантин је прошао заједно са седмочланом пратњом Алија Хасанов, миралај из Битоља и наставио даљи пут преко Србије за Видин.⁴⁸ Почетком 1854. кроз карантин је прошло 200 османских топџија под предводништвом бимбаше Неџип-ефендије. Топџије су биле послате из Софије да попуне османски гарнизон у Београду.⁴⁹ У току 1857. и 1858. преко Алексиначког карантина је пролазио велики број османских нижих и виших официра, спроводећи регруте у београдску тврђаву.⁵⁰

Преко Алексиначког карантина преносиле су се и ствари за потребе београдског гарнизона и мухафиза, али се на њих није наплаћивала такса за дезинфекцију, то јест такозвана „очистителна такса“.⁵¹ Поред ствари за београдски гарнизон кроз Алексиначки карантин су пролазила званична писма која су београдски мухафиза и официри београдског гарнизона слали у Цариград или другим османским провинцијским управницима и обратно. Исто тако писма и пошиљке које је слао кнезу и влади српски капућехаја у Цариграду и они њему, те писма и пошиљке, слати посредством аустријске конзуларне поште, од Цариграда, преко Београда до Беча и обратно.⁵²

-
- унутрашњих дела – Алексиначком карантину, Београд, 2/14. јануар 1846; В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 12/24. јануар 1846.
- 48 ДАС, МУД–С, 1849, Ф V, Р 113, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 21. октобар / 2. новембар 1849.
- 49 ДАС, МУД–С, 1854, Ф IV, Р 57, Попечитељство унутрашњих дела – Алексиначком карантину, Београд, 1/13. фебруар 1854; В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 13/25. фебруар 1854.
- 50 ДАС, МУД–С, 1857, ДП, бр. 398, 689, 909, 961, 1036, 1126, 1351, 1388, 1895; 1858, Ф III, Р 46, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 20. фебруар / 4. март 1858; исти – истом, Алексинац, 12/24. јун 1858; исти – истом, Алексинац, 14/26. јун 1858; исти – истом, Алексинац, 21. јун / 3. јул 1858; С. Марковић – истом, Алексинац, 1/13. јул 1858; исти – истом, Алексинац, 8/20. јул 1858; исти – истом, Алексинац, 16/28. јул 1858; исти – истом, Алексинац, 17/29. јул 1858.
- 51 ДАС, МИД–И, 1841, Ф II, Р 78, Ђ. Протић – Начелству Окружја алексиначког, Београд, 2/14. јун 1841; П. Радојковић – Попечитељству иностраних дела, Алексинац, 6/18. јун 1841; Ђ. Протић – Мехмед Тамил-паши, Београд, 16/28. јун 1841; МУД–С, 1853, Ф IV, Р 55, В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 15/27. јул 1853; 1857, Ф VI, Р 57, исти – истом, Алексинац, 9/21. децембар 1857; исти – истом, Алексинац, 28. децембар 1857 / 9. јануар 1858; 1858, Ф III, Р 46, С. Марковић – истом, Алексинац, 8/20. јул 1858.
- 52 ДАС, МИД–И, 1844, Ф I, Р 128, Л. Теодоровић – Попечитељству иностраних дела, Београд, 8/20. март 1844; А. Јанковић – Л. Теодоровићу, Београд, 18/30. март 1844.

Поред аустријске конзуларне поште, званична писма и пошиљке су од 1844. слата и посредством османске државне поште. Наиме, поменуте године је постигнут договор о сједињењу пошта Кнежевине Србије и Османског царства. Сва пошта која је ишла за Србију из Цариграда, Једерена, Пловдива, Софије и Ниша долазила је најпре у Алексиначки карантин. Исто тако, и пошта која се слала из Србије у наведена места или њихову ширу околину, долазила је у карантин, те је одатле слата најпре у Ниш, одакле се разашилала у места где је била упућена.⁵³ Осим тога, треба рећи да је од 1855. у Алексиначком карантину била подигнута и телеграфска станица.⁵⁴ Две године касније управо је преко телеграфске станице у Алексиначком карантину дошло до успостављања телеграфске везе између Србије и Османског царства.⁵⁵

Београдски мухафиз и виши официри османског београдског гарнизона су се често жалили да им се у Алексиначком карантину отварају званична писма из Цариграда. Поступак је био у складу са санитарским прописима, али и поред тога, Министарство унутрашњих дела је више пута издавало налог карантину у Алексинцу да се писма не отварају, већ само да се прободу и окаде, то јест дезинфикују. Кнез Александар је 27. јануара 1857. донео одлуку да се због повољне здравствене ситуације писма и пакети више не отварају у карантинима и на састанцима, већ само да се боду и каде.⁵⁶ Кнежевом одлуком незнатно је измењена *Санитетско–полицијна уредба* из 1841. године.

- 53 ДАС, МИД–И, 1844, Ф I, Р 128, Л. Теодоровић – Попечитељству иностраних дела, Цариград, 1/13. март 1844; исти – истом, Београд, 6/18. март 1844; Попечитељство иностраних дела – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 9/21. март 1844.
- 54 ДАС, МУД–С, 1855, Ф I, Р 100, А. Николић – Санитетском одељењу, Београд, 30. септембар / 12. октобар 1854; Санитетско одељење – Алексиначком карантину, Београд, 1/13. октобар 1854; В. Теодоровић – Попечитељству унутрашњих дела, Алексинац, 22. децембар 1854 / 3. јануар 1855; Ј. Николајевић – истом, Алексинац, 21. март / 2. април 1855; Попечитељство унутрашњих дела – Алексиначком карантину, Београд, 1/13. април 1855; С. Марковић – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 5/17. април 1855.
- 55 Опширније о томе: D. Çakılcı, *Osmanlı-Avrupa Telgraf Hatlarında Sırbistan Emareti'nin Rolü*, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 34 (2013), 59–81.
- 56 ДАС, МИД–И, 1840, Ф I, Р 97, Ј. Антић – Попечитељству унутрашњих дела, Цариград, 14/26. фебруар 1840; Попечитељство иностраних дела – истом, Београд, 23. фебруар / 6. март 1840; Ђ. Протић – Попечитељству иностраних дела, Београд, 24. фебруар / 7. март 1840; 1846, Ф II, Р 21, Попечитељство иностраних дела – Попечитељству унутрашњих дела, Београд, 8/20. мај 1846; Р. Дамјановић – Попечитељству иностраних дела, Београд, 20. мај / 1. јун 1846; 1857, Ф II, Р 98,

The Aleksinac Quarantine (1839–1858)

Summary

This research pays attention to the structure and functioning of the Aleksinac Quarantine in the period from 1839 to 1858. The quarantine in Aleksinac had the largest number of employees, because it was the largest and busiest quarantine in the Principality of Serbia. All quarantine officers were subordinate to the director. The duty of quarantine director was performed for the longest time by the doctor Vasilije Teodorović (1842–1859), who was a native of Trieste. The main duty of the director was to monitor the state of health in the Ottoman Empire, thus the quarantine period was increased or decreased accordingly. A large number of people, who went or just passed through Serbia, went through quarantine. Sanitary regulations were not the same for everyone. Significant personalities had certain privileges. But not only people, goods also passed through the quarantine, official letters and shipments from the muhafiz of Belgrade, the Sublime Porte, the Serbian government, the Serbian diplomatic agent in Constantinople, the Austrian government and the Austrian ambassador in Constantinople.

К. Николајевић – истом, Београд, 18/30. јануар 1857; *Сборник закона и уредба и уредбних указа изданих у Књажеству Србији (од почетка до конца 1857. године)*, књ. X, Београд, 1857, 1–2.